

DEMOKRATİK, KÜLTÜR ve SIYASAL KATILIMI GELİŞTİRMEDE STK'LAR¹

Mübariz GÖYÜŞLÜ

“Müasır İnkışaf” İctimai Birliğin Yönetim Kurulu Başkanı

“Müasır İnkışaf” İctimai Birliği hakkında

“Muasır İnkışaf” Cemiyeti 10 yıldır Baküde faaliyet gösteren, aynı zamanda Gürcistan, Türkiye, Rusya, Fransa gibi ülkelerde de temsilcilikleri bulunan, “Türk Eli” adlı dergiyi çıkartan, uluturk.info, millikimlik.az, dialoq.info adlı siteleri, turk-islam-ngo@yahoogroups.com başlıklı 9 bin kadar emaili birleştiren internet grubu, facebookda, YouTube-da sayfaları olan, Bakü'de faaliyet gösteren internet TV-de analitik programlar hazırlayan bir STK'dır. İlk faaliyet gösterdiği bir yıl içinde ictimai birliğimiz “Türk-İslam Dünyası” adı altında faaliyet gösterdi, daha sonra “Müasır İnkışaf” İctimai Birliği adını aldı. Bu teşkilat ideolojik olmakla birlikte; faaliyet prensiplerinde, maksat ve vazifelerinde Türk Birliğini, vatanseverliği, milli-manevi değerleri, İslamı tebliğ etmek vardır. 2005 yılında Türk Devletlerinin iktisadi birlik modeli, 2006 yılında Türk Devletlerinin Parlamenter Birliğinin oluşmasının gerekliliğini, Türk Birliğinin kurulmasının yolları, İslam dininin geniş şekilde tebliğ olunması, Azerbaycan'daki orta okullarda din kültürü dersinin müfredata girmesi, Milli İdeoloji, ABD-İran çekişmesi, Dağlık Karabağ problemi, medya, tarih vs. gibi en farklı ve önemli sayılan mevzularla ilgili Azerbaycanda toplantılar yapılmış, teklifler hazırlanmış ve ilgili kurumlara ulaştırılmıştır. Kafkaslardaki arazi münakaşaları, Ortak Türk Alfabeti, Ortak Türk Edebi Dili konularında Baküde bir kaç uluslararası konferans teşkil edilmiştir. Bundan başka “Türk Kafkas İslam Ordusu ve ermeniler”, “Misyoner”, “Milli-Manevi Değerlerimiz”, “Azerbaycan Milli Kimliği” adlı kitaplar yayınlanmıştır; gençler için vatanseverlik, tarih dersleri, milli ideoloji konularında araştırmalar hazırladık. Bu kitaplardan “Azerbaycan Milli Kimliği” adlı kitap uluslararası teşkilat ve 40 tan fazla İslam ülkesini kendi çatısı altında birleştiren İslam Konferansı Gençler Formunun iştirakı, Azerbaycan Cumhuriyeti Dini Kurumlarla İş üzere Devlet Komitesinin desteği ile gerçekleştirilen “Milli-Manevi Değerler ve Milli Kimlik” projesi çerçevesinde hazırlanmıştır. 2006 yılından itibaren Bakü'de Dünya Türklerinin Dayanışma Günü ile ilgili tebligat geçirilmiştir. Neticede 2010 yılında İstanbulda Türk Devlet Başkanlarının toplantısında Nahçıvan Beyannamesinin tarihi, yani 3 ekim tarihi Türk Devletlerinin Dayanışma Günü kabul edilmiştir. Bu faaliyetimiz 2011 yılında Ankarada Türk Ocaklarının düzenlediği, Türkiyenin resmi şahıslarının da katıldığı toplantıda “Türk Dünyasına Hizmet” ödülü ile mükafatlandırılmıştır. Teşkilat Azerbaycan'da ilk defa 2008 yılında Bakü'de Türk Büyükelçiliğinin ve TİKA'nın desteği ile “Türk yenilmez, Çanakkale geçilmez” başlıklı makale yarışması düzenlemiş, dereceye giren gazetecilerin Türkiyenin Çanakkale şehrine gezisini gerçekleştirmiştir. 2010 yılının eylül ayında Ortak Türk Alfabeti ve Ortak Türk Edebi Dili mevzusunda Türk Devlet Başkanlarına toplu imzalarla Türk Dünyasının farklı yerlerinde faaliyet gösteren STK temsilcilerinden, gazete ve dergi editörlerinden, millet vekillerinden, siyasi parti başkanlarından destek imzaları toplanmıştır. Neticede Azerbaycan cumhurbaşkanı İlham Aliyev 2013 yılında bu mesele ile ilgili devlet programında hususi olarak bu konuyu tastiklemiştir. Diğer türk devletlerinde de bu mesele ile ilgili işler yapıldı ve arzu edilir

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur.

ki, bu mesele en kısa zamanda amacına ulaşsın. Teşkilat 2011 yılında Ali bey Hüseyinzade adına Türk-İslam Dünyasına Hizmet Mükafatı tahsis etmiş ve bu sahada hizmetleri olan şahsları her yıl mükafatlandırmıştır. Son olarak denilebilir ki, teşkilatın bünyesinde öğrencilerin faaliyetini ilgilendiren, araştırmacıların müzakerelerini teşkil eden başka kurumlar oluşturulmuştur.

Demokrasinin gelişmesinde STK-ların rolü

Demokrasi tarih boyunca insanoğlunun elde ettiği en verimli idarecilik yöntemidir. İlerici değerler bütünü olarak, aynı zamanda sürekli gelişimde, hareketli olan fikir ve görüşler sistemidir. Bu öncesi belli, lakin sonu görünmeyen bir süreç, gelişim yoludur. Kar amacı gütmeyen, gönüllü olarak çalışmayı esas olarak gören STK-ların faaliyeti bildiğimiz gibi dünya çapında çok geniş bir şekilde yayılmıştır. Hem devlet kurumlarının ele alamadığı işleri gönüllü bir şekilde hayata geçiren, hem de devlet kurumlarının faaliyetinde sosyal kontrolü sağlayan STK-lar demokrasinin gelişiminde çok mühim bir role sahiptir. Bizim başkaları ile birleşmemiz neticesinde meydana gelen teşkilatlara sivil toplum kuruluşları adı verilir. Bu tür birleşmeler zaman zaman aile, okul, klüp, ticari teşkilatlar şeklinde olmuştur. Asıl amaç sosyal fayda elde etmeye yöneliktir. Artık dünyada STK olmayan ülke kalmamıştır. Dünya ülkelerinin esas birliği olan BMT nin de kendi yasalarında bu mevzuya hususi önem verilir. BMT nin Yasasında STK larla ilgili yasa yer alır. Yasasının 10.Bendinin 71. Maddesinde açıklanan hüküm şöyledir: "İktisadi ve Sosyal Konsey onun yetkileri çerçevesinde olan konularla ilgilenen sivil toplum kuruluşları ile istişare yapılması için gerekli tedbirleri görebilir". BM den söz açılmışken, modern sivil toplum kuruluşlarına özgü özellikler ve temel ilkeler BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi belgelerinde bu şekilde açıklanmıştır: özel kişiler tarafından kurulması; hükümete bağlı olmaması; kar amacı güdmemesi; toplumsal çıkarları esas alması; gönüllülük; meşruiyet. Bu fikir ve ideoloji bizlere Batı'dan geldiğine göre diyebiliriz ki, bu sektör orada, Türk Dünyasından daha iyi gelişmektedir. Bazı durumlarda Batı bu meseleyi bizim gibi ülkeler için siyasi baskı aracı olarak da kullanıyor olsa da herşeye rağmen STK'ların varlığı çok önemlidir ve onun gelişimi için Türk devletleri ve toplulukları geniş çalışmalar hayata geçirmelidir. STK'ları siyasi baskı aracı olarak kullanmasında Batı ülkelerini suçlamaktansa, demokrasinin önemli bir özelliği olan sosyal kurumların etkinliğini uyandırmak, daha da genişletmek, yerel donör kurumların faaliyetine destek olmak gerekir. "Britanika" Ansiklopedisinde de gösterildiği gibi hayır kurumları, ve ya başka bir isimle sivil toplum kuruluşları iki şekilde maliyeleşir: yerel donörlerden yardım alan hayır kurumları ve yabancı şirket ve bireyler tarafından himaye edilen hayır kurumları. Bu nedenle o kurumlara ödenek ayrılmalı, aynı zamanda onların aracılığıyla güçlü, demokratik toplum kurmaya çalışılmalıdır ki, böyle sorunlar oluşmasın. Tesadüfi değil ki, "iyi toplum" deyince birçok durumda "sivil toplumu gelişmiş ülkeler" akla geliyor. STK'lar hükümet kurumlarının yanında değil vatandaşın yanında yer almalıdırlar. Fakat bu felsefe hiçbir zaman devlete karşı yer almak gibi yorumlanmamalıdır. Demokrasi işte bu şekilde gelişebilir. Dolayısıyla, sivil toplum kimliğinin, demokratik hakların savunucusu rolünde hareket ederek, onun özgürlüğünün sağlanmasına çalışmakta; aynı zamanda vatandaşa devlet karşısındaki hak ve görevlerine sorumlulukla yaklaşma terbiyesini aşılamaktadır . Bu amaca ulaşmak için sivil toplumun temel araçları sivil toplum kuruluşları, ve ya kısacası, STK'lardır . STK'lar çeşitli ilişkiler sistemine sahip oldukları için sivil toplumun gelişmesine büyük katkılar sağlamak olanağına sahiptirler.

Kültürel değerlerin tebliğ edilmesinde STK'ların rolü

Dikkate almak gerekir ki, modern dünyadaki küresel entegrasyon sürecinde öncü yer tutmak isteyen devlet kendisinin ekonomik, siyasi gücü ile birlikte, hem de tarihi mirası, kültürü ile tanıtılmalı, onları yüksek düzeyde anlatmayı bilmelidir. Çünkü her devletin ve toplumun şekillenmesinde, gelişmesinde ülkede varolan kültürel, milli-manevi değerler sistemi önem arz etmektedir. Bu değerleri korumakla toplum kendi tarihine sahip çıkmış olur, milli kimliğini muhafaza edebilir, milli bilincini zedelenmekten kurtarabilir. Kültürel ve milli-manevi değerler sisteminin muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi sivil toplumun önde gelen enstitülerinden olan STK'ların görevlerinden biri olmalıdır. Bugün Türk Dünyasında bu yönde faaliyet gösteren her bir STK'nın üzerine kendi ülkesinin kültürel mirasının, tarihinin tebliği ve gençlerimiz tarafından benimsenmesi gibi sorumlu bir yükümlülük düşüyor. Bizler dikkate almalıyız ki, şimdi dünyada kendi kültürünü, kültürel değerlerini daha değerli şekilde tebliğ edebilen, onu korumayı başaran devletler ve milletler yaşam hakkı kazanıyorlar. Bizler zengin Türk kültürel mirasını el ele verip ciddi çalışmalarla dünyaya anlatmalıyız. Elbette bu yönde şimdiye kadar çok sayıda çalışmalar hayata geçirilmiştir. Bizler de bundan sonra daha da gayretle çalışmalıyız. Dünyada artık kana ve ırka bağlı siyaset sekteye uğradı. Şu anda kültürlerin karşılaşması, çarpışması ve uzlaşması süreci işliyor. Çağdaş dünyadaki küresel entegrasyon sürecinde her ülke için kültürel zenginliğin korunması ve gelişmesini sağlayan önemli şart güçlü milli fikirin varoluşudur. Biz bu çalışmaları gerçekleştirirken gençlere özel dikkat ayırmalı ve onların bu konularda aktif birer organizatör ve katılımcı olmasını sağlamaya çalışmalıyız.

Siyasi meseleler ve STK'lar

STK'nın felsefesi onun aktif siyasetle meşgul olmasını, siyasi partilerin yan kuruluşları olarak hareket etmesini, onların tebligatçısı rolünde davranış sergilemesini yasaklamaktadır. Fakat bu demek değildir ki, STK'lar siyasetten uzak durmalıdır. Seçimler sırasında siyasi aktifliği artırmak için propaganda yapan, seçimlerin nabzını tutan, vatandaşları aktif vatandaşlık konumu göstermeye çağıran, bozulmuş sivil haklarının korunmasına çalışan vb. bu gibi faaliyetlerle uğraşan STK'ların varlığını dikkate alarak diyebiliriz ki, siyasi sorunların oluşmasında ve gelişmesinde STK'ların büyük rolü vardır. Türk Devletlerinde STK'ların siyasi konularla ilgili çalışmalarında bir takım sorunlar var. Bazı durumlarda STK'ların bilerek veya bilmeyerek siyasi partilerin, Batı'da faaliyet gösteren donörlerin siyasi tansiyon aleti olması onların çalışmalarına gölge düşürüyor, hükümetin itirazına neden oluyor. Bazı durumlarda ise STK'ların iktidar partilerinin destekçisi gibi hareket etmeleri onların objektifliğine gölge düşürür. Kanaatimizce bu konuların birdenbire düzelmesi mümkün değildir. Ama bunun çözümünü yavaşlatmak da yanlıştır. Her bir devlet ve millet bu sorunların çözümü için ciddi çabalar göstermelidir. Ben, Türkiye'deki STK'ların faaliyetlerinin bu konuda hem Azerbaycan'a, hem de diğer Türk devletlerindeki STK'lara örnek olması gerektiğini düşünüyorum. Fakat bazı durumlarda Türkiye'de de öyle sorunlar ortaya çıkıyor ki, onun varlığı toplumun gelişimine zarar veriyor. Her toplum bilmelidir ki, modern dünyada STK'lar olmadan gelişme imkansızdır. Bu nedenle STK'lara karşı cephe alması yerine onun gelişimine destek olarak STK'lar aracılığıyla toplumdaki sosyo-politik istikrarı, uyumu sağlamak, daha da geliştirmek mümkündür .

Azerbaycan'da STK'ların durumu

1999 yılında Azerbaycan'da Milli STK Forumu adı verilen ve şu an 600'den fazla örgütü kendi çatısı altında birleştiren bir örgüt kuruldu. 2000 yılında STK'lar hakkında kanun, 2007 yılında Konsept kabul edildi ve sonuçta Azerbaycan Cumhuriyetinde "Cumhurbaşkanı yanında STK'lara Devlet Desteği Konseyi" oluşturuldu. Bu da sosyal sektörün gelişmesini hayli olumlu etkiledi. Örneğin temsil ettiğim kurum milli odaklı STK olduğu için uluslararası fonlardan hibe almıyordu. İlk projelerimiz STK Konseyi yardımı ile yapıldı. Ayrıca Azerbaycan'da STK'ların etkinliğini destekleyen Gençlik Fonu, bilim adamlarının ve STK'ların etkinliğini denetleyen Bilim Vakfı, gazetelere destek veren medya Fonu da faaliyet göstererek yerel donörler olarak hareket ediyor. Ayrıca bakanlıklar da STK'larla birlikte projeler hayata geçirmektedir. Azerbaycan STK Konseyi artık başka ülkelerde faaliyet gösteren STK'ların da projelerini finanse eden donör ülke olarak hareket etmektedir. Öyle ki, 2014'te 12 yabancı ülkeden projeler desteklenmiştir. Fakat bütün bunlarla birlikte sorunlar da bitmedi ve hala varlığını sürdürüyor. Şunu ifade etmeliyim ki, Azerbaycan'da 3000 kadar STK mevcut olsa da onlardan sadece 700'nün aktif etkinliğini gözlemlemek mümkündür. Gerçekleştirilen projeler ise birçok durumda resmi niteliktedir. Bu nedenle bu yönde yapılacak hayli çalışmalar vardır.

Öneriler

Şu anda Türk devletleri arasında resmi ilişkiler yaygınlaşmaktadır. Türk Konseyinin, Türk Parlamentosunun, Türk Elders Konseyinin, Türk Devletleri basın Platformu'nun varlığı bunu ispatlıyor. Peki biz bu ilişkileri genişletmek ve sosyal düzlemde hayata geçirmek için neden faaliyet göstermeyelim? Türk Dünyası STK'lar forumunun geçirilmesi için 2008 yılında Azerbaycan'da belli çalışmalar gerçekleştirmiş, hatta proje düzenlemiş, çeşitli kurumsal çalışmalar gerçekleştirmişti. Sadece mali yetersizlik sorununa göre bunu gerçekleştirmek mümkün olmadı. Biz kurum olarak bunları göz önünde bulundurarak 2 Ekim 2012 tarihinde Bakü'de Türk Dünyası STK'lar Birliği'nin oluşturulması konusunda yerel kuruluşların katılımı ile toplantı düzenledik. Etkinliğin sonunda ilgi çekiçi önerileri sistemleştirerek Başvuru hazırladık. Bu önerilerin bazıları şunlardır: Merkezi heyeti İstanbul'da bulunan ve kendi bünyelerinde dört Türk devletini birleştiren Türk Konseyi'nde - Türk Keneşinde Türk Dünyası STK'larının Birliği'nin kurulmasına destek olması için Başvuru gönderelim. Türk Konseyinin yardımı, doğrudan katılımıyla önde gelen kuruluşların temsilcilerinden oluşan Çalışma Grubu yaratılsın ve Türk Dünyası STK'larının Birliği'nin oluşturulması için gereken adımlar atılsın. Oluşturulan böyle bir kurumun Türk Konseyinde temsilcisi olsun ki, orada kabul edilen kararlara etki etmek imkanı elde edilsin, aynı zamanda bu kararların yerine getirilmesinde toplumsal kurumlar da aktif şekilde etki gösterebilsin. En sonda belirtelim ki, Türk Dünyası STK'ları hakkında ayrıca bir kitap yayınlanırsa, kitap bu kurumlara gönderilirse ilişkilerin kurulması ve yoğunlaştırılması istikametinde önemli bir adım atılmış olur.